

ВИКОРИСТАННЯ ЛЕГАЛЬНИХ МЕХАНІЗМІВ ОФШОРНИХ ЗОН З МЕТОЮ УХИЛЕННЯ ВІД ОПОДАТКУВАННЯ

Стаття присвячена дослідженню особливостей діяльності офшорних зон та офшорних компаній як легальних механізмів ухилення від оподаткування. Визначено основні переваги офшорних зон та наведено класичні способи виведення коштів в офшорні зони. Запропоновано шляхи протидії процесам ухилення від сплати обов'язкових податків та зборів суб'єктами підприємницької діяльності.

Ключові слова: офшор, офшорна зона, офшорна компанія, офшорні юрисдикції.

В статье анализируется актуальная проблема деятельности офшорных зон и офшорных компаний как легальных механизмов уклонения от налогообложения. Определены основные преимущества офшорных зон и приведены классические способы выведения средств в офшорные зоны. Предложены пути противодействия процессам уклонения от уплаты обязательных налогов и сборов субъектами предпринимательской деятельности.

Ключевые слова: офшор, офшорная зона, офшорная компания, офшорная юрисдикция.

The article analyzes the actual problem of offshore zones and offshore companies as the legal mechanisms of tax evasion. The main advantages of offshore zones and provides the classic ways of launch vehicles in offshore zones. Ways to counter the processes of evasion of mandatory taxes and fees business entities.

Key words: offshore, offshore zone, offshore company, offshore jurisdictions.

Вступ. На сучасному етапі розвитку та нестабільності економіки країни на противагу сильному податковому тягарю вітчизняні і закордонні підприємці шукають більш прийнятні інструменти мінімізації податків, збільшення прибутку і захисту свого капіталу. Одним з універсальних способів ухилення від оподаткування та відпливу капіталу з України для багатьох підприємницьких структур є метод використання легальних механізмів офшорних зон. Українські бізнесмени є одними з лідерів за кількістю створених офшорних компаній. Як наслідок, Державний бюджет України недоотримує значні суми податкових надходжень внаслідок несплати обов'язкових податків та зборів через використання резидентами України офшорних механізмів у своїй підприємницькій діяльності. Тому запобігання порушенням податкових зобов'язань фізичними і юридичними особами є ключовим завданням для фінансових і правоохоронних установ більшості країн світу, зокрема й України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Слід зазначити, що сьогодні вивченням комплексу проблем, пов'язаних зі створенням та діяльністю офшорних зон, займаються вчені багатьох країн. Так, наприклад, В.П. Власова досліджує офшорний бізнес як спосіб збереження капіталу [1]. О.О. Кахович розглядає функціонування офшорного бізнесу та необхідність його законодавчого регулювання [2]. О.В. Мірошніченко досліджує використання офшорних механізмів ухилення від сплати податків серед можливих загроз економічній безпеці України [3].

Постановка завдання. Метою статті є дослідження явища ухилення від оподаткування з використанням офшорних зон та компаній у контексті його впливу на економіку України.

Результати дослідження. Уперше українські бізнесмени дістали можливість відкривати офшорні компанії у 1991 році. До сьогодні кількість офшорних зон зросла, використання їх є поширеним і загальновідомим явищем. Вони стали постійними учасниками діяльності в офшорних

© МУДРЯК Т.О. – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального права та криминології (Університет державної фіскальної служби України)

© ШИЛЬНИКОВА А.О. – студентка II курсу (Університет державної фіскальної служби України)

зонах світу. При цьому більшість із них зацікавлені у використанні офшорів з метою послаблення або навіть ухилення від податків, оскільки більшість офшорних зон має відносно прості вимоги з ліцензування й регулювання фінансових компаній та інших фірм [4].

Загалом під офшором (від англ. offshore – «поза берегом») розуміється фінансовий центр, який залучає іноземний капітал шляхом надання спеціальних податкових та інших пільг іноземним компаніям, зареєстрованим у країні розташування зазначеного центру, за умов, що вони не здійснюють господарських операцій на території цієї країни («офшорна зона» або «податкова гавань» (англ. tax haven)) [5].

На рівні міжнародних законодавчих актів відсутнє чітке визначення ознак офшорної зони – критеріїв, за якими та чи інша юрисдикція могла б отримати офіційний статус офшору. Тому до цього часу основним критерієм, який дає підстави вважати зарубіжну компанію офшорною, є рівень співробітництва держави, в якій ця компанія зареєстрована, з тією чи іншою міжнародною організацією. Наприклад, відповідно до класифікації відомих міжнародних організацій FATF (The financial action task force on money laundering) і FSF (Financial stability forum) термін «офшорний фінансовий центр» застосовується до територій, які мають розвинутий ринок капіталів, ліберальний податковий і валютний режим та ігнорують рекомендації міжнародних фінансових установ про вдосконалення міжнародного регулювання і контролю за банківською та фінансово-валютними системами [1].

У вітчизняному законодавстві також відсутнє чітке визначення офшорів. Виходячи з того, що згідно з Податковим кодексом України під терміном «нерезиденти, що мають офшорний статус» розуміються «нерезиденти, розташовані на території офшорних зон, крім нерезидентів, які надали платнику податку виписку із правоустановчих документів, легалізовану відповідною консульською установою України, що свідчить про звичайний (не офшорний) статус такого нерезидента» [6], апіорі маємо, що для українських податкових, правоохоронних та інших контролюючих органів офшорними територіями (зонами) є країни, що входять до затвердженого Кабінетом Міністрів України «Переліку офшорних зон», який періодично оновлюється [7].

Основою офшорних схем є використання можливості укладення угод про уникнення подвійного оподаткування. Усе частіше вони стали спиратись не тільки на угоди купівлі-продажу, а й на лізингові, комісійні, трастові, страхові та інші договірно-правові форми здійснення складних комерційних операцій. Зарубіжні офшорні компанії використовуються у процесі поточного і довгострокового фінансування українських проектів з-за кордону. У схемах цього типу зазвичай широко використовують спеціалізовані компанії, розташовані в зонах податкових пільг. Також українські банки і фінансові компанії використовують офшорні схеми діяльності на світових ринках цінних паперів. Зросла роль офшорних схем у формуванні транснаціональних господарських систем, коли офшорні фірми вбудовуються у мережу зовнішніх філіалів українських підприємств. Офшорні схеми, як правило, спрямовані на подолання іноземних податкових бар'єрів. Завдяки цьому українські підприємці мають можливість збільшувати прибуткові надходження, працюючи при цьому у правовому полі [8].

Необхідно відзначити, що поняття «офшор» доволі часто поєднується із поняттям «відмивання грошей» та криміналу й означає тільки фінансовий механізм, за допомогою якого легально здійснюються фінансові операції з метою продуктивного податкового планування. Цей інструмент використовується і в законодавстві, і на практиці в галузі податків, міжнародних угод і фінансових схем.

У цілому для країн, де створені офшорні зони, це явище є позитивним, адже розвиває економіку країни. Підприємці мають змогу зберегти свій капітал та спрямувати його на розвиток власної країни, якщо в останній буде несприятлива економічна ситуація. Крім того, інвестування у закордонний бізнес з допомогою офшорів теж нестиме прибутки для українських підприємств, якщо це проводитиметься на легальних засадах.

Проте в Україні склалась ситуація ворожого ставлення до офшорів як до способу відмивання «брудних» грошей та переведення капіталів «у тінь», адже, застосовуючи певні схеми, можна уникнути оподаткування і в офшорній зоні, і в країні-посередниці, де фактично зареєстрована фірма, і в Україні, куди надходять прибутки. Саме питання проникнення в офшори тіньової економіки гостро стоїть у нашій державі, оскільки туди безповоротно відтікають капітали не лише великого бізнесу, а й апарату влади, який володіє цим бізнесом і котрому така ситуація дуже вигідна [2, с. 15]. Практично кожного Президента України критикують, що за роки його правління в офшори були переведені мільярди гривень. Так, за розрахунками Міністерства економічного розвитку і торгівлі України обсяг тіньової економіки в Україні останні 5 років перебуває в діапазоні від 28 до 39% ВВП [9].

Основною перевагою офшорних компаній (залежно від країн з офшорним статусом) є повна відсутність оподаткування їхніх доходів у країні реєстрації або принципово низькі ставки податків, що дозволяє вести бізнес набагато ефективніше.

Іншою «перевагою» офшорних юрисдикцій є спрощена процедура отримання там додаткового громадянства, що відкриває перед бізнесменами чимало нових можливостей. Причому не лише для ведення бізнесу, а й для забезпечення особистої безпеки, зокрема в разі кримінального переслідування. Ще одна популярна причина набуття іншого громадянства – це швидке безвізове відвідування близько ста країн світу.

Окремо потрібно зазначити, що не всі території, які вважаються офшорними, є насправді такими. Залежно від особливостей використання офшорних механізмів умовно можна виокремити три групи юрисдикцій:

- класичні офшорні юрисдикції – зареєстровані на їх території компанії за умови відсутності діяльності на території країни, як правило, сплачують фіксоване державне мито, звільняючись від сплати податків чи підлягаючи оподаткуванню за нульовою ставкою (Британські Віргінські о-ви, Беліз, Панама, о-в Мен, Бермудські о-ви, Багамські о-ви, Кайманові о-ви, Гібралтар, Самоа тощо);

- юрисдикції з низьким рівнем оподаткування – не належать до повністю безподаткових зон і, відповідно, характеризуються більш високим порівняно з офшорними територіями міжнародним авторитетом, але мають досить низький рівень оподаткування (Гонконг, Кіпр та ін.);

- оншорні (on-shore) юрисдикції – країни із звичайним або високим рівнем оподаткування, зареєстровані на території яких іноземні компанії можуть, дотримуючись певних умов, сплачувати податки за низькими ставками (Австрія, Великобританія, Данія, Люксембург, Нідерланди, Нова Зеландія, США, Швейцарія тощо) [3, с. 88].

Розрізняють чотири класичні способи виведення коштів в офшорні зони: 1) продаж офшорним фірмам товару за заниженими цінами; 2) оплата консалтингових послуг; 3) виплата грошей за використання прав інтелектуальної власності; 4) придбання акцій у нерезидента [10]. Крім чотирьох основних, існує чимало інших схем роботи з офшорами. Можна звести прибуток до нуля за допомогою лізингових схем. Брати, наприклад, гвинтокрили в лізинг у своєї офшорної фірми і весь прибуток віддавати у вигляді лізингових платежів, розмір яких ніхто не обмежує. Ще одна лазівка – кредити. Власник підприємства бере позику у своєї офшорної фірми і просить державу врятувати компанію, погасивши її зовнішні зобов'язання. Дуже зручно через офшор оформляти дорогі покупки. Іншою метою виведення коштів з України є використання Private Banking для інвестицій і заощаджень. Наявність рахунку в одному з приватних банків дозволяє за допомогою портфельних менеджерів здійснювати глобальні інвестиції у будь-який фінансовий інструмент у будь-якій країні. Якщо такий рахунок відкритий в офшорній зоні, то інвестиційні доходи нерезидентів, як правило, не обкладаються місцевими податками. Крім того, забезпечується зберігання коштів шляхом географічної диверсифікації, що стало вкрай актуальним для українського бізнесу [11].

Існує комплекс факторів, які стимулюють розвиток офшорного бізнесу в Україні. До головних із них належать такі: тягар податкового навантаження і неефективність фіскальної політики, несприятливий інвестиційний клімат та потужні мотиви до експорту капіталу за кордон, високі інвестиційні ризики і використання офшорних схем для приховування факту володіння інвестиційними об'єктами в Україні, криміналізація економіки і використання офшорних схем для відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом [12]. Тільки тоді, коли податкова політика буде раціонально побудована, офшорні зони почнуть використовуватись вітчизняними підприємцями виключно як законний інструмент мінімізації оподаткування шляхом його планування.

Більшість офшорних юрисдикцій, які використовуються суб'єктами вітчизняної економіки, породжені недосконалими урядовими інноваціями, зокрема, в оподаткуванні господарської діяльності. Тому існування офшорних юрисдикцій зберігатиметься як відповідь на недосконалі урядові регуляції в ліберальному ринковому просторі з усіма позитивними результатами та негативними наслідками для національного господарства [13].

Ведення свого бізнесу через офшорні юрисдикції для українських власників капіталу в останні роки значно поширилось через суспільно небезпечні дії, пов'язані із силовим проти-законним захопленням підприємств, організацій, установ різних форм власності, які отримали назву «рейдерство». І хоча боротьба з цим явищем ведеться постійно, наявність таких осередків уже не є сприятливим моментом для іноземних інвесторів, які все ж вагаються не на користь української економіки. Так, Кабінетом Міністрів України було прийнято розпорядження «Про затвердження плану заходів щодо протидії протиправному поглинанню та захопленню підпри-

емств», де зазначено план дій з аналізу актів законодавства та внесення до Верховної Ради України законопроектів, спрямованих на протидію рейдерству, а також подання до Міністерства юстиції пропозицій щодо внесення змін до них з метою унеможливлення протиправного поглинання та захоплення підприємств [14].

На думку експертів, протягом 1980-х років до Швейцарії з Центральної Європи і колишнього СРСР було переведено мільярди доларів. Чи можна вважати всі ці внески злочинними – у швейцарців немає однозначної думки. Проте ці гроші потрапляють у категорію «підозрілих» і можуть бути заблоковані. Українських бізнесменів в офшорні зони вабить можливість ухилення від сплати податків або відмивання «брудних грошей».

Так, в Україні 70–75% отриманих інвестицій надходить через офшорні зони, адже прагнення підприємців знизити податкове навантаження й забезпечити свій капітал є досить природним. Використання офшорів дає можливість планувати організацію бізнесу, його фінансову й організаційну структуру, що законно дасть змогу платити менші податки та максимізувати прибутки [15].

Посилення національного законодавства щодо офшорних зон не гарантує потрібного державі результату. Як показує практика, якщо податок на прибуток у країні перевищує 16%, оптимізація оподаткування за участю офшорних компаній економічно виправдана. Про це свідчить досвід Росії, де посилення норм роботи з офшорами призвело лише до створення довгих і складніших схем. Щоправда, дозволити собі утримувати довгі офшорні ланцюжки можуть тільки відносно великі бізнес-групи. Якщо в безподаткових юрисдикціях супровід однієї компанії становить 2–4 тис. дол. на рік, то в Австрії, Данії, Швейцарії, Нідерландах, Франції – в'ятеро дорожче [16].

На сьогодні одним із найважливіших завдань будь-якої держави є правовий контроль над офшорним бізнесом. Необхідність посилення державного регулювання застосування офшорних схем пов'язана з тим, що діяльність організацій у зазначених зонах здебільшого спрямована на ухилення від оподаткування. Тому з метою запобігання використанню офшорних податкових юрисдикцій (офшорних компаній) податковими резидентами України, а саме державними службовцями згідно із Законом України «Про державну службу», народними депутатами був поданий на розгляд Верховної Ради законопроект про внесення змін до статті 212 КК України.

Ухвалення цього законопроекту дозволить притягати до кримінальної відповідальності осіб, що підпадають під дію Закону України «Про державну службу», за умисне ухилення від сплати податків, зборів, здійснене з використанням офшорних податкових юрисдикцій (офшорних компаній) або офшорних зон, що сприятиме активній боротьбі із виведенням грошових коштів, які належать сплаті до Державного бюджету, за кордон та реальному покаранню винних осіб.

Зокрема, державних службовців, які ухиляються від сплати податків, зборів з використанням офшорних податкових юрисдикцій, пропонується карати штрафом від 15 до 25 тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян із позбавленням права обіймати певні посади чи займатись певною діяльністю на строк до трьох років з конфіскацією майна, якщо ці діяння призвели до фактичного ненадходження до бюджетів чи державних цільових фондів коштів в особливо великих розмірах [17].

Висновки. Отже, офшорні центри і території можуть використовуватись як варіант для зменшення фінансових витрат, зокрема обмеження податкового тиску, виступати способом ухилення від оподаткування і виведення значних фінансових ресурсів з-під контролю державних органів, що є реальною загрозою національній економічній безпеці. Ефективною протидією процесам ухилення від сплати обов'язкових податків та зборів суб'єктами підприємницької діяльності шляхом використання офшорних юрисдикцій на державному рівні може стати не лише правовий контроль над офшорним бізнесом, а й комплексна програма заходів політичного, правового, економічного, організаційного та технічного спрямування щодо обмеження можливостей проведення фіктивних фінансових операцій, узгоджених з іншими країнами та міжнародними організаціями. Основою такої програми має стати оптимізація й уніфікація оподаткування доходів суб'єктів підприємницької діяльності, яка сприяла б тому, що спроби ухилення від сплати податків шляхом використання юрисдикцій інших країн стали б безперспективними. Тоді офшорні юрисдикції будуть використовуватись лише як правомірний прийом мінімізації податкового навантаження шляхом його планування, що означає зменшення розміру податкових платежів шляхом законних дій платника податку, які включають повне використання всіх наданих законодавством пільг, податкових звільнень та інших законних прийомів і способів.

Необхідність ефективної протидії використанню офшорних механізмів ухилення та уникнення від сплати податків і зборів суб'єктів господарювання з метою підвищення рівня еконо-

мічної безпеки України визначають актуальність і перспективність проведення подальших досліджень у цьому напрямку.

Список використаних джерел:

1. Власова В.П. Офшорні зони як спосіб збереження капіталу в нестабільній економічній ситуації / В.П. Власова, Д.В. Кушнір [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/old_jm/natural/Vodt/2009_10/19_Ofshorni_zony_ak_.pdf.
2. Кахович О.О. Фінансування офшорного бізнесу та необхідність його законодавчого регулювання / О.О. Кахович // Економічний простір. – 2011. – № 46. – С. 13–20.
3. Мірошніченко О.В. Використання офшорних механізмів ухилення від сплати податків серед загроз економічній безпеці України / О.В. Мірошніченко // Вісник економічної науки України. – 2011. – № 1. – С. 88–94.
4. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до статті 212 Кримінального кодексу України (щодо ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів) через використання офшорних компаній або офшорних зон)» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/GH3ME00A.html.
5. Импэкс консалт. Оптимальные решения на рынке оффшорных услуг [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.offshore-manual.ru/content/view/15/28/>.
6. Податковий кодекс України № 2755-VI від 02.12.2010 р.
7. Про перелік офшорних зон : розпорядження Кабінету Міністрів України № 143-р від 23.02.2011 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.zakon.rada.gov.ua>.
8. Шутова О.С. Правова природа офшорних зон / О.С. Шутова // Часопис Київського університету права. – 2012. – № 2. – С. 143–146.
9. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://me.kmu.gov.ua/>.
10. Схеми та перспективи виводу капіталів до офшорних зон / Інформаційно-аналітичний портал Українського агентства фінансового розвитку «Україна фінансова» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ufin.com.ua/analit_mat/poradnyk/109.htm.
11. Схеми та перспективи виводу капіталів до офшорних зон / Інформаційно-аналітичний портал Українського агентства фінансового розвитку «Україна фінансова» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ufin.com.ua/analit_mat/poradnyk/109.htm.
12. Використання офшорних зон з метою зменшення витрат на оподаткування [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://semperlegal.com/uk/vikoristannya-ofshornih-zon-z-metoyu-zmenshennya-vitrat-na-opodatkuvannya/>.
13. Буряк М.В. Ухилення від оподаткування шляхом використання офшорних зон / М.В. Буряк // Актуальні проблеми кримінального права та криминології у світлі реформування кримінальної юстиції : зб. тез доп. Міжнар. наук.-практ. конф. (19 трав. 2016 р., м. Харків, Україна). – Харків : ХНУВС, 2016. – 192 с.
14. Про затвердження плану заходів щодо протидії протиправному поглинанню та захопленню підприємств : розпорядження Кабінету Міністрів України № 1199-р від 9.06.2010 р.
15. Корнієнко П.С. Офшори в законодавстві України / П.С. Корнієнко // Часопис Київського університету права. – 2011. – № 3. – 155 с.
16. Гетьманцев Д. Ініціативи G20 змушують задуматися про зміну юрисдикції. Офшор для наших підприємців – не стільки податкові пільги, скільки захист банківської і комерційної таємниці / Д. Гетьманцев // Дзеркало тижня. – 2009. – № 16 (744).
17. Проект Закону про внесення змін до статті 212 Кримінального кодексу України (щодо ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів) через використання офшорних компаній або офшорних зон) № 4694 від 19.05.16 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=59164.